

**Анна КРАВЕЦЬ**кандидат економічних наук,  
старший викладач кафедри економіки підприємства та інвестицій,  
Національний університет «Львівська політехніка»**Андрій БІЛЯК**асистент кафедри економіки підприємства та інвестицій,  
Національний університет «Львівська політехніка»

## ТЕНДЕНЦІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

*Досліджено діяльність малих та середніх підприємств Львівської області, проаналізовано їх активність за основними сферами функціонування, визначено перспективи їх розвитку.*

**Ключові слова:** малі та середні підприємства, Львівська область, працівники підприємств, перспективи розвитку малих та середніх підприємств.

Розвиток малих та середніх підприємств сприяє стійкому економічному розвитку країни, створенню нових робочих місць, зростанню експортного потенціалу та конкурентоспроможності економіки загалом. Особлива роль належить малим та середнім підприємствам у регіонах, де наявні особливі передумови для їх розвитку, зокрема у Львівській області. Зручне географічне розташування та можливість транскордонного співробітництва з країнами Європейського союзу, незначна кількість великих промислових підприємств сприяють розвитку малого та середнього бізнесу. Однак сьогодні у вітчизняній економіці роль сектору малого та середнього підприємництва не досягає рівня розвинених країн. Останніми роками в економічній політиці держави значна увага звертається на розвиток великого бізнесу і лише частково враховуються проблеми малого та середнього підприємництва. Як наслідок, постає питання релевантної оцінки поточного стану, ролі і перспектив розвитку малих та середніх підприємств в Україні і у Львівській області зокрема.

Аналіз конкурентоспроможності, актуальних проблем оподаткування, перешкод і можливостей розвитку малого та середнього бізнесу знайшли відображення у працях таких науковців, як І. Акімова, Б. Артем'єв, А. Білокабальська, А. Войтович, В. Волошин, І. Єгоров, Р. Добжанський, О. Красовська, А. Короньцька, Т. Мельничук, І. Марченко, В. Литвиненко, І. П'ятак, Р. Рудник, І. Шпанковський [5, 6, 8]. Проте питання місця і значення малих та середніх підприємств у вітчизняній економіці є й надалі актуальним. Вважаємо за доцільне детальніше проаналізувати діяльність малих та середніх підприємств у Львівській області та визначити перспективи їх розвитку.

Вивчення стану та тенденцій розвитку малих та середніх підприємств у Львівській області з метою виявлення перспектив їх розвитку – мета нашої праці.

Авторами статті, у межах міжнародного проекту «Навчання і досвід для бізнесу» (Програма транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2007-2013), проведено дослідження окремих аспектів функціонування малих та середніх підприємств Львівської області. Воно проводилося через анкетування малих і середніх підприємств (МСП) різних

організаційно-правових форм та напрямів діяльності і загалом охоплювало сто малих та середніх підприємств Львівської області. Аналіз результатів такого дослідження в сукупності із офіційними даними державної статистичної служби дозволили дослідити особливості розвитку малого та середнього бізнесу в області.

Сектор МСП Львівської області представлений підприємствами з широким різновидом діяльності, від торгівлі та посередництва до наукомісткого виробництва. Зокрема, у анкетуванні наявні підприємства з виготовлення медичного обладнання, вимірювальної апаратури, засобів отримання альтернативних джерел енергії, енергозберігаючого обладнання, упакування для промислових товарів, металообробки, пошиття одягу та ін. Відповідно до результатів дослідження, 90 % анкетованих підприємств були створені в період 1991 - 2012 рр.: з них 41 % – у період 1991-2000 рр., 43 % – у період 2001-2010 рр., та 6 % - у період 2011-2012 рр., і лише 10 % підприємств засновані до 1991 року.

Одним із найважливіших ресурсів будь-якого підприємства є людські. За результатами дослідження встановлено, що у 40 % опитаних підприємств Львівської області чисельність працівників не перевищує 9 осіб – це мікропідприємства [2, 9]. Кількість підприємств у категоріях, у яких зайнято від 10 до 49 осіб та від 50 до 249 осіб, розподілилася майже рівномірно і становлять 28% та 24 % відповідно (малі та середні підприємства). І лише на 8 % підприємств кількість працюючих перевищує 250 осіб (великі підприємства).

Найбільшу частку (54 %) в структурі підприємств сектору МСП у Львівській області становлять суб'єкти з вартістю основних фондів до 0,1 млн. євро. Частка підприємств з вартістю основних фондів у межах від 0,1 до 1 млн. євро становить 31 %, з вартістю від 1 млн. до 5 млн. євро – 13 %, і тільки 2 % підприємств володіють основними фондами вартістю понад 5 млн. євро. За обсягом річного обороту найбільшу кількість підприємств – 54 % складають респонденти з оборотом до 0,5 млн. євро; 26% – від 0,5 до 2 млн. євро і лише 3% складають підприємства з обсягом обороту понад 10 млн. євро.

Проаналізуємо основні показники діяльності підприємств різного розміру у Львівській області за даними Державної статистичної служби України.

**Таблиця 1. Основні показники діяльності підприємств різних розмірів у Львівській області у 2010 році\***

Види підприємств	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)		Кількість зайнятих працівників		Фонд оплати праці		Середньо-місячна заробітна плата працівника	Валові капітальні інвестиції	
	млн. грн.	%	тис. осіб	%	млн. грн.	%	грн.	млн. грн.	%
Великі підприємства	49391,2	50,47	153,9	38,29	4736,9	55,13	2565,48	3170	49,67
Середні підприємства	31406,3	32,09	125,7	31,28	2329,7	27,11	1544,69	1980,9	31,04
Малі підприємства	17062,7	17,44	122,3	30,43	1525,9	17,76	1078,86	1231,1	19,29
Разом	97860,2	100	401,9	100	8592,5	100	5189,03	6382	100

\* Сформовано автором на основі даних Державної статистичної служби [3,4,5]

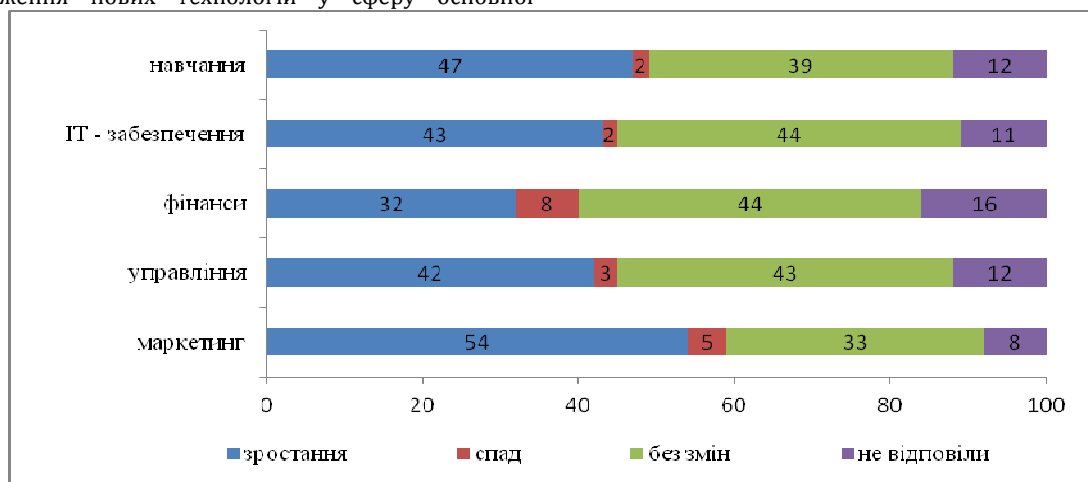
Як свідчать статистичні дані, малі та середні підприємства у Львівській області реалізують 1/2 всього обсягу продукції (робіт, послуг), а також забезпечують робочими місцями майже 2/3 зайнятих у підприємницькому секторі працівників, а саме -248 тис. робочих місць, що становить 61,71 % осіб, зайнятих на підприємствах області загалом. Однак рівень середньомісячної заробітної плати одного працівника у малих та середніх підприємствах є значно нижчим порівняно з великими підприємствами. На нашу думку, ця тенденція насамперед пов'язана не з низьким рівнем кваліфікації працівників, а із високим рівнем тінізації заробітної плати. Так середньомісячна заробітна плата одного працівника в малих підприємствах знаходиться на рівні мінімальної заробітної плати. Висока активність малих та середніх підприємств виявляється у сфері інвестиційної діяльності. Так у 2010 році ними реалізовано валових капітальних інвестицій на суму 3212,00 млн. грн., що складає половину вартості усіх інвестицій.

Важливою складовою розвитку підприємства є впровадження нових технологій у сфері основної діяльності з метою утримання та підвищення його конкурентоспроможності. Протягом останніх трьох років 36 % опитаних респондентів здійснили впровадження нових технологій у сферу основної

діяльності; 23 % частково здійснили впровадження і планують здійснювати у майбутньому; 13 % респондентів протягом проаналізованого періоду не здійснювали впроваджень, проте планують їх у майбутньому; 24 % не здійснювали жодних впроваджень; 4 % не відповіли на це запитання. Отримані дані засвідчують доволі високу активність малого та середнього бізнесу у сфері освоєння нових технологій.

У результаті проведеного анкетування визначено, що за три останні роки у 36 % представників сектору МСП у Львівській області відбулось зростання штату працівників; 43 % працюють без змін у кількості працівників, з них 14 % респондентів зазначили звільнення працівників за власним бажанням, із заміщенням вакантної посади претендентами з ринку праці; у 17 % респондентів відбулось скорочення працівників; 4 % не відповіли на запитання. Виявлені тенденції щодо змін стану працевлаштування у секторі малого та середнього бізнесу Львівської області збігаються із загальнодержавною статистикою.

Проведено дослідження активності представників сектору МСП у Львівській області у сфері: професійного навчання, ІТ - забезпечення, фінансів, управління та маркетингу (детальніше рис. 1).



**Рис. 1. Активність представників сектору МСП у Львівській області за основними сферами діяльності протягом 2002-2012 рр.**

Анкетування виявило, що протягом останніх трьох років у підприємств відбулось значне зростання у сферах: маркетингу – 54 %, професійного навчання персоналу – 47 %, ІТ - забезпечення – 43 %, управління

– 42 %. При цьому сфера фінансів змінювалась менш динамічно, ніж решта напрямів, лише 32 % респондентів зазначили зростання активності. За напрямками ІТ – забезпечення, фінанси, управління у 43 - 44 % респондентів активність залишилась без змін, у сфері навчання – 39 % і маркетингу – 33 %. Спад активності відчули найбільше респондентів у сфері фінансів – 8 %, маркетингу – 5 %, за рештами напрямів зміни не значні і перебувають на рівні 2-3 %.

Одним із основних факторів успішного розвитку підприємства є висококваліфікований персонал. Через постійне зростання вартості фінансових ресурсів роль людського капіталу у функціонуванні підприємства

**Таблиця 2. Перспективи розвитку малих та середніх підприємств у Львівській області**

Сфера діяльності	Тенденції розвитку підприємства
Персонал	збільшення витрат на навчання та підвищення кваліфікації персоналу збільшення частки вузькоспеціалізованих працівників
ІТ- забезпечення	інформатизація процесів виробництва та збуту впровадження електронних шляхів комунікації та обміну інформацією
Фінанси	зменшення частки капіталовкладення у основні фонди зростання вартості нематеріальних активів
Управління	залучення до управління вузькоспеціалізованих керівників реалізація планів розвитку підприємства та створення нових продуктів через систему управління проектами
Виробництво	перехід від копіювання до розробки власних унікальних продуктів збільшення частки інтелектуальної праці та наукових досліджень у собівартості продуктів
Маркетинг	орієнтація на задоволення потреб споживача підвищення якості обслуговування споживачів

Загалом дослідження виявило, що представники середнього і малого бізнесу Львівської області характеризуються високою динамічністю, яка виявляється у зростанні потенціалу та адаптації до ринкової ситуації за допомогою: створення привабливих цінових пропозицій для потенційних клієнтів; збільшення асортименту продукції/послуг; оптимізація та зміна структури витрат підприємства; дослідження нових ринків збуту; пошук більш дешевих джерел фінансування, нових партнерів та постачальників; використання новітніх методів оцінки та стимулювання персоналу. При цьому вітчизняними респондентами проводиться активний пошук доступних варіантів презентування власних інтересів на міжнародних ринках. Так, зокрема, частина респондентів періодично бере участь у міжнародних конкурсах та виставках продукції; проводить пошук нових партнерів за кордоном; налагоджує співпрацю з посередницькими агентствами для просування продукції на іноземних ринках; проводить сертифікацію продукції за кордоном (переважно в Польщі, Росії, Білорусі), здійснює локалізацію сайтів підприємства для іноземних ринків.

Розвиток малих та середніх підприємств відіграє важливе значення в забезпеченні економічного зростання країни. Нині в Україні, попри значний внесок малих та середніх підприємств у соціально-економічний розвиток держави, їх частка (яка в обсязі реалізованої

зростає з кожним роком. Інвестиції у персонал стають альтернативою інвестиціям у основні фонди. Іншим важливим фактором розвитку підприємства є підвищення рівня ІТ-забезпечення. Поеднання висококваліфікованого персоналу та високого рівня ІТ-забезпечення формують передумови для створення нових продуктів та розвитку підприємства. У таблиці 2 наведено основні тенденції розвитку малих та середніх підприємств, які, на нашу думку, стануть ключовими для успішного розвитку підприємств у найближчі роки. Вважаємо, що утримання та розширення підприємством конкурентних переваг на ринку буде можливим за умови відповідності зазначеним тенденціям розвитку.

продукції складає 48,75 % та кількості зайнятих працівників 56,68 %) є суттєво нижчою порівняно з розвиненими країнами, де це значення досягає 70-80%. Значний потенціал для розвитку малого та середнього бізнесу наявний у Львівській області, зокрема завдяки зручному географічному розташуванню та можливостям співпраці з країнами ЄС. Однак наявні умови використовуються не повною мірою. Як свідчать статистичні дані, малі та середні підприємства у Львівській області реалізують 1/2 всього обсягу продукції (робіт, послуг), а також забезпечують робочими місцями майже 2/3 зайнятих у підприємницькому секторі працівників.

Проведене авторами статті дослідження за проектом «Наука і досвід для бізнесу» також показало достатньо високу активність малих та середніх підприємств у впровадженні нових виробничих технологій. Значна увага на підприємствах звертається на підвищення кваліфікації працівників, розвиток маркетингової діяльності та впровадження інформаційних технологій. Виділено прогнозовані тенденції успішного розвитку малих та середніх підприємств у Львівській області у найближчі роки. Використання наявних та ідентифікація і детальніший аналіз потенційних можливостей розвитку малого та середнього бізнесу у Львівській області є об'єктом подальших наукових досліджень.

### Список літератури

1. Господарський кодекс України, Верховна Рада України від 16.01.2003 № 436-IV, поточна редакція 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Україна у цифрах у 2011 році [Текст] : статистичний збірник / За редакцією О. Г. Осауленка ; Державна служба статистики України. – Київ, 2011. – 412 с.
3. Регіони України-2011 [Текст] : статистичний збірник / За редакцією О. Г. Осауленка ; Державна служба статистики України. – Київ, 2011. – 200с.
4. Діяльність суб'єктів господарювання у 2010 році [Текст] : статистичний збірник ; За редакцією І. М. Жук ; Державна служба статистики України. – Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. – 431 с.

- 
5. *Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lv.ukrstat.gov.ua/>.*
  6. *Артем'єв, Б. В. Основні проблеми та аспекти розвитку малого бізнесу в Україні [Текст] / Б. В. Артем'єв, І. В. Шпанковський, П. О. Яковлева // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – № 10. – 2011. – С. 54-57.*
  7. *Волошина, О. В. Розвиток малого бізнесу у Полтавській області [Текст] / О. В. Волошина, А. В. Білокабальська // Прометей. – №2 (35). – 2012. – С. 115-118.*
  8. *Коронєцька, Т. О. Малий бізнес і сучасне податкове законодавство [Текст] / Т. О. Коронєцька, І. Л. Мельничук // Вісник Дніпропетровського університету : серія «Економіка». – Вип. 5 (3). – 2011. – С. 109-113.*
  9. *Марченко, О. І. Сучасний стан та тенденції розвитку малого підприємництва [Текст] / О. І. Марченко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 6. – С. 124-126.*
  10. *П'ятак, І. В. Розвиток малого бізнесу в регіональній економіці України [Текст] / І. В. П'ятак // Вісник Бердянського університету менеджменту та бізнесу. – 2012. – № 2 (18). – С. 124-126.*

## РЕЗЮМЕ

***Кравець Анна, Биляк Андрей***

### **Тенденции и перспективы развития малого и среднего предпринимательства в Львовской области**

Исследована деятельность малых и средних предприятий Львовской области, проанализирована их активность по основным сферам деятельности, определены перспективы их развития.

## RESUME

***Kravets' Anna, Bilyak Andriy***

### **Tendency and possibilities of small and medium enterprises in Lviv region**

There have been investigated the activities of small and medium enterprises in Lviv region. Their activity in the main areas of business activity is analyzed. The perspectives of their development are determined.

***Стаття надійшла до редакції 19.11.2012 р.***